

Lorena Vidačak, 4.b

Srednja strojarska škola Fausta Vrančića Mostar

+387 63 190 175

Mali koraci prema dobrom sutra

Mali koraci prem dobrom sutra

Jučer je umrla Marina. Nisam znala kako se nositi s tim, kao da je nešto u meni puklo. Mislim da je tupa bol koju sjećam prilično blizu onoj kada su mi javili da su roditelji poginuli kad mi je bilo 9 godina. Nisam bila svjesna te boli i što se zapravo dogodilo, ali sada sam i više nego svjesna gdje je Rina, tako smo je zvali kao djeca, da nikad neću ponovo pogledati u njezine oči i čuti njezin glas. Tada me učiteljica Marina držala i tješila kako im je sada bolje. Gledaju te sa sigurnijeg mjesta, govorila je. Kao da nisam čula njezine zabrinute korake svake večeri kada bi svi otišli na počinak. Kao da nisam osjetila da joj ruke drhte svaki put kada bi bilo tko ušao u naše sklonište. Eto, danas ni nje nema. Rina, ako još uvijek gledaš na nas Tvoje rasute po svijetu, ovo pišem tebi u čast.

Danas je majka spremila moju omiljenu užinu. Čak mi je stavila i sokić. Ja, kao i svako dijete, oduševljena sve spakirala u torbu i krenula u školu. Danas je mama ostala kod kuće jer je liječnik rekao da joj treba odmor pa će mene tata otpratiti do škole. Ja jako volim školu iako nemam puno prijatelja. To je meni u redu, ja volim mirno u tišini promatrati sve oko sebe za vrijeme velikog odmora. Škola je otprilike 15 minuta hoda od našeg stana. Živimo u zastarjeloj zgradi u predgrađu jer je to najbliži stan školi, a tata ne može priuštiti automobil dok ne nađe stalan posao. Zagrlio me prije zvona i rekao mi da me voli i da se čuvam. Nisam tada shvaćala što je mislio.

Lagala sam, ipak imam jednog prijatelja. Zove se Ivan, ali ja ga zovem Abakus jer je prvi dan škole iz svoje torbe izvadio abakus i time se zabavljao cijeli sat matematike. Meni je to bilo zabavno i odmah smo se sprijateljili. On je bio niži od mene, i mršaviji. Malo žgoljavo stvorenje uvijek raščupane kose i prepunog ruksaka, krupnih smeđih očiju koje su se poprilično isticale na blijedoj koži lica. Sjećam se da je njegov osmijeh bio nešto najslađe na svijetu. Tada sam mislila da ako u maminom truhu bude brat, ja bih željela da on bude kao Abakus. On je bio moj poticaj da zavolim svemir, sve ono neodokučivo i misteriozno, veće od nas samih. Mislim da je o tome znao više od odraslih, oni su nas često sputavali i govorili kako bismo se trebali ostaviti gluposti. Učiteljica Marina je jedna od rijetkih iz svijeta odraslih koja se zanimala za sve to s nama. Znala je ostati sat poslije nastave i objašnjavati nam koncepte koji su, kako je rekla, za neke malo starije od nas, ali ona je to znala pojasniti tako stvarno i blisko da bismo ja i Abakus prepričavali gdje god smo stigli.

Taj dan učiteljica Marina je bila drugačija. Ne znam kako, ali sve je u školi djelovalo drugačije. Objasnila nam je gradivo, zadala zadaću i rekla kako treba obavljati neke školske dužnosti i da ostanemo u učionici tiho pričajući. Djeca kao djeca, mi presretni time što imamo dopuštenje za priču. Abakus je rekao kako je njegov otac jutros također bio zabrinut. Imao je puno odraslog posla i jučer su kupovali puno hrane u konzervama, puno vode, nekoliko novih prekrivača i nove torbe. Dok mi je on to govorio, pokušavala sam se sjetiti jesam li vidjela nešto slično kod sebe doma. Bila sam sigurna da je i moj otac obavljao slične stvari, samo u manje primjetnim vremenskim razmacima. Znam da je mami kupio zalihu lijekova. Ona je trudna pa joj je trebalo vitamina, ili nešto slično, ali tata je nakupovao kao da ćemo na put. To sam rekla Abakusu. Možda će naši roditelji zajedno na put. Ja bih bila sretna tim ishodom, ja i Abakus bismo mogli raspravljati o novim temama i on bio mogao ponijeti one svoje debele knjige. Mislim da bi mi odgovaralo vrijeme na zraku i odmor od škole uz izučavanje nečega puno složenijeg od našeg gradiva četvrtog razreda.

Učiteljica Marina se tada vratila u učionicu i navukla zastore. Neka su se djeca pobunila, odmah im je zasmetalo to što je potpuno zaklonila svjetlost koja je dolazila s prozora. Rekla nam je da mirno pokupimo stvari sa klupa i spremimo ih u ruksake. Zatim nas je poredala u red po dvoje i rekla da ćemo tiho izići. Tek dok smo koračali hodnikom primjetila sam da su i ostale učionice prazne, zastori svugdje navučeni i da se ne osjeti ono stalno zujanje škole. Pomislila sam da nas sigurno čekaju tamo gdje idemo i da ćemo možda skupa otići do šume gdje su nas prije vodili za vrijeme prirode i društva. Međutim, odveli su nas u Podzemlje. To je razina ispod škole, puno veća od onoga što ostali zovu podrumom. Vrata su na podu i otvaraju se posebnim setom ključeva koji ima samo ravnatelj i domar. Nama se ne govori puno toga, mi smo tu i dalje ispod sedmaša ili osmaša i sve što znamo je iz vlastitih zaključaka i promatranja. Zidovi su od kamena, podjećaju na one iz tunela na cestama. Grubo istesani u ravne hodnike, i sa svake strane ima po jedna soba. To je zapravo identično našim učionicama iznad, samo su svaka vrata od debelog drveta, deblja od vrata naših uobičajenih učionica i sve te sobe su opremljene minimalnom opremom za rad. Tu su naši djedovi i bake imali nastavu. Bilo je prohladno iako smo svi imali jakne na sebi. Sa strane su na svakom zidu bile zakačene svijeće, po 6 svijeća svakih 8 koraka. Tako smo ja i Abakus izbrojali.

Konačno nas je učiteljica uvela u jednu sobu s lijeve strane, na vratima je bio vidljiv samo trag plave boje. Unutra je sve bilo puno jasnije. Fenjeri su bili posvuda, mislim da struja nije dovedena u taj donji dio škole jer nitko tu nije zalazio. Unutra je bilo puno toplije, valjda zato što su tu bila sva djeca iz naše škole, uključujući i našu učiteljicu. Učiteljica nam je rekla kako će svatko od nas dobiti svoju vreću za spavanje i da se možemo smjestiti kako želimo, te da ćemo

prespavati tu neko vrijeme. Rekla nam je kako se škola mora renovirati i kako mi moramo tu biti, te da su nam roditelji dali dopuštenje. Svi smo bili sretni zbog toga, ovo je bilo kao neki odmor koji smo ja i Abakus priželjkivali. Možda je to bila prilika da se mi zbližimo i da postanemo bolji. Ta soba je imala glatke zidove za razliku od hodnika, a tu je bila i velika zelena ploča s kutijom kreda sa strane. Nakon što smo se svi smjestili, objasnila nam je da ćemo mi i dalje nastaviti s gradivom, kako ne bismo propustili puno.

Taj dan je gradiva bilo manje nego inače, iako je vrijeme brzo prošlo. Na zidu nasuprot naših poredanih vreća, gdje je bila ploča, visoko je stajao sat. Otkucavao je 9 sati što je značilo vrijeme za spavanje. Učiteljica nam je podijelila po mali tetrapak mlijeka i nakon što smo svi oprali zube, otišli smo na spavanje. Te večeri je spavati bilo čudno. Vreće su bile mekane i udobne, ali mnogi od nas nisu bili naviknuti na spavanje van svog kreveta. Učiteljica je svoju vreću postavila tik do vrata, kako bismo bili sigurni, rekla je. Iako su mnogi negodovali, ubrzo je jedini zvuk bio ujednačeno dječje disanje i prigušeni žamor iznad nas, na površini. Ja i Abakus smo šapatom razgovarali o tome kako je neobično to što je Zemlja jedini planet sa živim bićima. Nakon što sam ga pobijedila time da je to nemoguće jer ne poznajemo ni svoje vode, a kamoli planete oko nas, oboje smo odlučili pokušati zaspiti. Još sam neko vrijeme bila svjesna otkucaja sata koji je prekidao lagano disanje prisutne djece te sam i ja lagano utonula u san.

Iz sna me naglo prenuo zvuk vatrometa. Polako sam otvorila oči i protrljala ih kako bih pogledala oko sebe. Svi su još uvijek spavali. Zbunjeno sam pogledala na sat, pokazivao je 2:35 ujutro. Ne sjećam se koji je točno datum bio, ali znam da mi u tom trenutku na pamet nije pao nijedan razlog za vatromet. Pogledala sam ka vratima, učiteljčina vreća je bila pomaknuta bliže nama. Vrata su bila zaključana s dva katanca iako sam ja prije spavanja zapamtila samo jedan. Znam da nemam povoda, ali iz nekog razloga sam se osjećala uplašeno. Ustala sam i što sam tiše mogla pošla do učiteljice. Nisam ranije primjetila da je budna, ali njezine su se oči sjajile otvorene kada sam prišla. Šapnula mi je da dođem. Kleknula sam ispred vrata, noge podvila ispod sebe i naslonila se na vrata. Ona se ustala i pokrila nas obje jer je uvijek bilo hladnije kada bi večer pala, pogotovo u našem trenutnom okruženju. Tiho sam je pitala zašto su baš sada odlučili pucati vatromete, kada svi spavaju i nitko ih ne vidi. Dala mi je slabašan osmijeh, pomazila me po kosi i rekla kako ni njoj katkad nije jasno kako drugi odrasli funkcioniraju. Još mi je malo pričala, kako bih lakše zaspala, rekla je. Bila je u pravu, oči su mi uskoro postale suhe i teške, jedva sam ih držala otvorenima. Poslala me natrag do mog mjesta spavanja i smjestila me udobno. Nije mi trebalo dugo da ponovno zaspim.

Ujutro, nakon što me Abakus probudio, primjetila sam da nešto nije u redu. Abakus je rekao kako se čuju zvukovi kao da netko puca vatromet. Ispričala sam mu sve od prethodne noći. Već je bio dan i bilo je jako neobično čuti takve zvukove, no to smo ostavili kao još jednu čudnu stvar koju odrasli rade. Učiteljica Rina nas je naučila kako ćemo pravilno pospremiti svoje vreće, zatim smo oprali zube i rekla je kako će nam uskoro servirati doručak. Neka su djeca pitala zašto ne odemo do kuhinje iznad, gdje smo inače jeli. Nije to bila prava kuhinja u smislu mjesta pripremanja hrane, nego prostorija veličine nekoliko učionica u kojoj su bili veliki stolovi opkoljeni stolicama i tu smo obično jeli za vrijeme odmora. Svi smo dobili male stolice koji su se mogli rasklopiti, tako da je od par metalnih šipki nastala mala ploča s metalnim nogama dovoljna za dvoje. Abakus i ja smo dijelili moju, na nju smo stavili oba tanjura i svatko je pojeo svoj krumpir s graškom. Nakon toga samo dobili i sok, te je gradivo za taj dan moglo početi.

Već smo se bili navikli na zvuke vatrometa svake noći, mnogi su od nas ostajali budni do jutra osluškujući. Ujutro ne bi prestalo, samo bi se pojačalo i mogli su se čuti povici odraslih muškaraca. Zamišljala sam ih kao velike i krupne nasilnike, kao da ih nije bilo briga ni za što i ni za koga. Učiteljica Rina je jedan cijeli dan posvetila objašnjavanju zašto čujemo to što čujemo i zašto smo tu gdje jesmo. Govorila je kako su se odrasli posvađali i kako nisu imali drugog načina da riješe svoj nesporazum. Nekoliko nas je bilo začuđeno time jer kada bismo se mi svađali, to bismo riješili tako da obje strane priznaju u čemu su pogriješile i uskoro bismo opet bili na starom. Očito odrasli nisu imali takvu naviku.

Prvih par dana mi je ostalo u dubokom sjećanju jer mi je tada sve to bilo novo. Ostatak je zamagljen i svi su se dani sjedinili, svaki dan je bio više - manje isti i hrana je bila prilično slična. Nekada nismo imali puno za jesti, Rina je govorila kako je to za naše dobro, da imamo i za sutra. Ne sjećam se ni koliko smo vremenski bili tamo. Podzemlje je postalo naš dom a Rina roditelj svima nama. Znam da su u nekom trenutku lekcije prestale biti one školske i postale one ljudske. Sve ono što smo naučili bilo je za naše dobro, i sve to je djelovalo tako jednostavno i normalno kada bi Rina o tome pričala. Rekla je kako naše osobne svađe nisu razlog da se i drugi svađaju. Kako naše mišljenje nije uvijek jedino ispravno i da nikad ne smijemo pomisliti da smo po nečemu posebniji od nekoga drugoga. Nema ništa loše u tome da si bolji, rekla je, ali to ne znači da je netko drugi loš. Njezine riječi su bile ono što nas je spojilo. Mi pristutni (a bili su svi razredi osim osmaša) nismo bili nešto bliski, ali od tada, tih nekoliko dana njezine neiscrpne pozitivnosti i poticaja, svi smo nekako postali bliži. Hranila nas je i odgajala ista ruka, bilo bi suludo da je netko ostao ravnodušan na njezine riječi.

Rina je imala jedan kalendar koji je nosila sa sobom, mali kalendar koji je bio veličine naših malih bilježnica i ona ga je uvijek nosila savijenoga. Svako jutro bi precrtala novi dan i tako je znala koliko je prošlo otkad smo došli. Nije nam jasno rečeno da je na površini rat, nekako smo mi to sami povezali. Svu hranu koju imamo su nam osigurali naši roditelji, svu opremu i sve ono što nam je tada trebalo. Mnoge noći je Rina probdjela s nama, oni najmlađi su bili jako uplašeni i svi su držali jedni druge. Iako je iznad nas bio rat, ja sam se uvijek, a i svi ostali, osjećala sigurno s Rinom. U točno određenim vremenskim razmacima ljudi bi kucali na naša vrata i Rina bi izašla da pričaju. Vratila bi se uvijek tužnija nego prije. Pričala nam je kako ponekad odrasli koji se ne mogu više svađati jednostavno odu na ljepše mjesto. Odu se umiriti i pobjeći od buke i svađe. Mnogima su roditelji to učinili. Neki su shvaćali da to znači da su umrli, oni mlađi su brže prešli preko toga. Ja nisam bila svjesna, Rina me je držala i svim svojim bićem je htjela da to nije tako. Ona nije puno pričala o tome, objašnjavala, samo je nekako kroz dodir znala prenijeti ljubav. Nitko od nas, pa i oni stariji koji su shvaćali, ni u jednom trenutku se nije osjetio ostavljeno ili nevoljeno.

Prošlo je puno vremena od našeg dolaska. Rinin kalendar je bio ispunjen, sada je već brojala tako da bi na pozadini kalendara napravila četiri uspravne crte i presijekla ih petom na koso. Prošla je sigurno godina, mislila sam tada. Sada znam da su to bile četiri. Mnoge noći u vremenskom intervalu od 1991 do 1994 smo proveli plaćući, bolno svjesni da naših obitelji nema. Nisam razmjela zašto je mama odnijela i bebu u trbuhu sa sobom na to ljepše mjesto, zašto je nije meni ostavila, ja bih ga čuvala. To naravno nije bilo moguće, ali tada mi je bilo sasvim logično.

Nekim danima bi se više treslo nego inače. Čulo bi se više buke nego inače. Vjerojatno zato što se sve odvijalo direktno iznad nas. Sve prostorije škole iznad nas su bile srušene sa zemljom. Na naš prostor to nije utjecalo, naš prostor je bio od kamena i praktički nevidljiv ljudima iznad. Imali smo par ljudi od povjerenja koji bi povremeno Rini dolazili podnijeti nove vijesti i informacije. Puno puta je to bilo priopćenje da je netko od ljudi s popisa (Rina je imala popis naših obitelji kojim se služila kako bi znala koga tražiti kada sve bude gotovo) poginuo.

Nakon nekog vremena, nakon onoga što je nama bila vječnost, zvukovi su svaki dan bivali sve tiši. Manje se treslo i Rina je djelovala bolje. Nisam primijetila tada, ali sada kada se prisjećam, Rina je dosta smršavjela. Njezina kosa nije bila onako smeđa, već prožeta ponekom sivom crtom. Oči joj nisu bile tako vesele, bili su primjetni tamni polukrugovi ispod njezinih očiju i čelo joj je odavalo godine tankim vodoravnim crtama. Rina nije bila stara, otprilike nekih 30 i nešto

godina kada nas je učila. Ali tada je djelovala puno starije i nekako kao da je sve to ostavilo dubok trag na njoj, kao da je dala sve ono što je nekad imala za nas, za našu sigurnost. Sve to je ostavilo jedan osjećaj odnosa majke prema djetetu u truhu. Rina nas je smjestila u tu sigurnu zonu, jedinu zaštićenu od svega, bilo nam je uvijek toplo i udobno, uvijek smo imali hranu čak i kada ona nije jela. Sve udarce koje su nam zadavali, sve ono ružno što je dolazilo izvana ona je primala za nas. Mislim da bi većina ljudi ostavila skupinu djece (bilo nas je točno 67) i štitila sebe. Ona je mjesecima unazad znala da se sprema rat. Znala je da će najviše biti pogođeni oni koji nisu bili krivi, oni koji su bili nesposobni braniti se. Znam da joj je teško palo to što su roditelji osmaša odbili takvu zaštitu za svoju djecu. Nije prošao dan da nije pomislila na okrutnost činjenice da netko djeci od 14 godina stavi oružje u ruke. Da umjesto da ih nauče živjeti i štititi svoje, oni ih uče kako ubijati tuđe. Rina je živjela za to da nas nauči onome što je ispravno i vrijednost mira. Uvijek ćemo joj biti zahvalni.

Konačno, nakon blago rečeno vječnosti, svanuo je dan kada nam je Rina rekla da ćemo izaći. Ujutro je sve bilo kao i inače, ustali smo i obavili sve što i svaki dan. Spremili smo svoje stvari i Rina nas je poredala prvi put od onog dana kada smo dolazili. Bili smo odrasliji, mnogi od mlađih su tada bili mojih godina kada sam došla. Ja sam tada imala trinaest godina, ili sam ušla u tu trinaestu. Abakus je ušao u četrnaestu. Poredala nas je u red po dvoje. Otključala je vrata i pošla ispred nas. Toga se dana sjećam u najljepšem svjetlu. Hodali smo hodnikom kroz koji smo ušli prije toliko vremena. Što smo bili bliže vratima iznad, zrak je postajao sve rjeđi. Kao da je bilo lakše disati. Rina se popela uz stepenice i otvorila vrata. Mislim da nikad nisam osjetila veće olakšanje. Odjednom nas je obasjala svjetlost toga dana, svjetlost koju nismo vidjeli toliko vremena. Zrak je bio lagan i disati je bilo lakše nego ikada, zvukovi su bili tako čisti i jasni. Polako smo se popeli iznad. Ne mogu vam opisati koliko je lijepo bilo osjetiti zrak oko sebe, svjetlost preko cijelog tijela. U isto vrijeme bilo je jako čudno i znala sam da negdje u sebi osjećam bol. Bilo je lakše podnijeti nedostatak obitelji u Podzemlju, tada sam imala osjećaj da ćemo zauvijek ostati ispod i da će nam jedina obitelj biti Rina. Na površini je bilo drugačije. Inače bismo izašli u hodnik škole, ali sada tu nije bilo ničega. Jedino što se oko nas vidjelo bili su ostaci zidova škole i sjećanje gdje je što trebalo biti a više nije. Mnoge su zgrade bile porušene, sve je bilo dosta prašnjavo. Rina nas je povelala iza zida koji je ostao od škole. Tu nas je dočekalo nekoliko ljudi. Abakusov tata je bio živ, Abakus mu je odmah potrčao uplakan od sreće. Znala sam da mog nikog nema. Rina nas je rasporedila. Ja sam išla s Abakusom, njegov tata je tada postao i moj tata. Roditelji koji su preživjeli, neki su imali oba, neki samo jednog, a neki kao ja nijednog. Djeca koja su ostala bez oba roditelja bila su raspoređena s onom djecom koja su imala jednog ili oba. Svi smo dobili nove članove obitelji. Bili smo zbrinuti čak i tada. Moj život je tada dobio novi smisao. Iako je bilo teško krenuti dalje, nekako smo krenuli.

Vjerojatno je zbunjujuće čitati sve ovo ili uopće povezati cijelu priču s temom o boljoj budućnosti. Naime, Rina je nama osigurala jednu. Mi smo bili mali koraci u njezinom životu. Spasiti nas šaćicu dok vani ginu tisuće bilo je kao da promatrate kap naspram mora. Ona tada nije bila svjesna toga, nije mislila o budućnosti, sve što joj je bilo bitno je da one najmlađe i najranjivije osigura. I jest.

Puno puta mi dođe da odustanem kada postane gusto ili jednostavno pustim sve ono što me drži na životu. Ali neću. Rina je izdržala četiri godine sa djecom u najtežim vremenima. Bila je majka svima nama i nikad nije tražila ništa zauzvrat. Tražila je samo da postanemo dobri i poštene ljudi. Odgajala nas je i pazila kao mlade pupove cvijeća. Pažljivo se brinula za nas i bila strpljiva kada nam je dosadilo i kada smo tražili van, tražili vidjeti što se vani događa. Čekala je da se sve vani smiri četiri godine da bi nas pustila da u miru i blagostanju cvjetamo. Apsolutno nikad nije posustala ili zažalila to što je učinila. Neću ni ja. Danas smo svi mi uspješni, dobri i poštene ljudi, prošle su 23 godine od tada i tek sam sada skupila snage pisati o tome. Bila je ogroman dio naših života i najveći poticaj za nadu u bolje sutra, za nadu u mir i vjerovanje da ljudi mogu više od onoga što pokazuju. Ali zašto onda to ne čine?

Po uzoru na Marinu, ja sam danas profesorica u jednoj srednjoj školi. Radim taj posao dovoljan broj godina da znam kako mladi ljudi u takvom okruženju i u tim godinama razmišljaju. Ono što me zabrinjava je njihova spremnost na sukob u bilo kojoj situaciji. Čak i sitnice ih uzrujavaju dovoljno da dođe do tjelesne borbe, a njihovi roditelji, isti oni ljudi koji su izgubili svoje obitelji zbog tuđe krivice prije 20 i kusur godina, to potiču. Treba li nam mladež zatvorena mržnjom? Treba li nam da ljudi koji su se rodili na svršetku borbe nastavljaju tu borbu čim dovoljno osnaže da drže oružje u ruci? Marina, oprost nam što ne znamo činiti ono što si ti činila, oprost nam što ne znamo štititi ono što volimo bez uništavanja svega okolo.

Nadalje, smatram da je djetinjasto i nezrelo danas se boriti s vjetrenjačama. Kao da na livadi vidiš dva maslačka i jedan od tebe traži da iščupaš sve ostale, pa zar nije i on maslačak? Ne postoji opravdan razlog da na zapovijed jednog maslačka ti:

- Istrijebiš cijelu vrstu onih koji su zapravo isti kao i on, samo zato što se on osjeća kao da je posebniji od ostalih. Nije poseban, samo sebično želi djelovati najbolje u očima ljudi koje nije ni briga.

- Svjesno poslušaj i time ga izoliraj od vlastite vrste. Princip je jednostavan, kada ne postoji rješenje koje svima odgovara, nađi novo.

Ovaj uvid u vlastito razmišljanje želim završiti tako da ti, dragi čitače, ostavim jasnu poruku koju ne moraš čitati između redova. Nikad nemoj čekati da dođe jedna Marina u tvoj život i uradi sav posao za tebe. Ne treba ti stalno iščekivanje nekoga tko bi u teoriji mogao popraviti stvari u tvom životu. Budi Marina. Ne dopusti da te sebične stvari koje ljudi rade natjeraju da i sam postaneš takav. Također, ne misli o tome što će i tko o tebi pričati u budućnosti, nemoj biti prazna osoba koja se osjeća puno samo kada joj netko hrani ego. Ljudi će proći, vrijeme će odmicati, a ti ćeš ostati ljuštura od čovjeka. Ono što trebaš učiniti je promijeniti sebe. Ono što trebaš učiniti je druge učiti ljubavi jer, vjeruj mi, ne znaju je svi koristiti u prave svrhe. Nikad nemoj zaboraviti da milijuni zvijezda ne mogu učiniti ono što može samo jedno Sunce.